

RIDS AF OMRÅDETS HISTORIE

LER

Under den sidste istid forsynede gletchernes smeltevand området med moræneler. Med smeltevandet kom også sand og grus. Langt de fleste steder blev det hele æltet godt sammen, men i området omkring Nivå er lerlagene forholdsvis rene. Under jordoverfladen ligger et lag rødler, som er nemt at komme til. Det forbliver rødt, når det bliver brændt. Den blåler, der ligger længere nede, skifter farve ved brændingen og bliver gult.

Den lette adgang til den gode ler, trak tidligere en lokal storindustri med sig. Allerede i middelalderen har der eksisteret teglværker i området omkring Nivå. Det var her, man hentede sten til byggerier i København. Og tegl- og murstens fabrikationen fortsatte. I 1701 opførte dronning Louise et teglværk på en af gårdene. Det skulle levere sten til slottet i Hørsholm.

Omkring 1880 lå der flere teglværker omkring os. Lige på den anden side af Strandvejen lå Sølyst og Niverød Teglværk. Halvvejs mod Sletten lå et lille teglværk ved Strandmosegård. I Humlebæk lå et teglværk. Nivågård havde sit teglværk. Og i Karlebo lå såmænd også et teglværk. Området var spækket med teglværker, der udnyttede den gode ler, der var let at få fat i. I starten stod de lokale bønder og fiskere for transporten til først og fremmest København, men det blev også sat i system. Hvert teglværk fik deres eget udskibningssted i Nivåbugten, hvor teglværkernes egne fartøjer lå i fast rutefart mellem Nivå og modtageren. Da jernbanen kom i 1897, fik teglværksejerne travlt med at lægge egne spor til stationen i Nivå.

Nivå og omegn var et øde, isoleret sted, hvor man levede uden den store kontakt med omverdenen. Mod sundet var der store engarealer og sivskove - resterne af dem er der endnu i Nivå-bugten. Inde i landet gravede man sin ler. Og Laveskov strakte sig med store bøgetrær og ellemoser helt ned til stranden. Fiskelejerne langs kysten var små og fattige.

Sølyst og Niverød teglværker udgjorde en egen lille verden. Begge teglværker skiftede ejere flere gange. Niverød Teglværk sidste ejer hed Kofoed. Han boede i Villa Alfa, som i mange år var spædbarnshjem, og som nu huser børn af mange nationaliteter. Det var Kofoed, som ejede

den jord, vi bor på nu. Og det var Niverød Teglværk, som først skrabede rødleren af og senere gravede vore to lergrave for at hente blåleren op.

Fr. Reimers fra Nivå fortæller:

I svinget lå "Alfa", bygget af teglværksejer Kofoed, Niverød teglværk. Til ejendommen hørte de åbne marker helt hen til Sølyst teglværk. Markerne blev drevet af forpagter Wittrock. Under "Alfa" hørte også molen helt ud til studenternes rohus (der, hvor de nye højryggede huse ligger på havnen) og som skilte Øresund fra de gamle lergrave (vores lergrave).

I 1928, en nat, brød søen igennem under en efterårsstorm lige nord for rohuset. Det var så højvandet, at Strandvejen (den gamle - den nye blev først bygget under 2. verdenskrig) omtrent var oversvømmet fra den nordlige del og op til Niverød teglværk. Kofoed prøvede med tre spand heste at køre "katte" (mursten, der var smeltet sammen under brændingen) fra teglværket ud i gennembruddet, hvor han stod i sin diplomatfrakke og bowler og dirigerede med en lang kørepisk i hånden. Det hjalp dog ikke. Søen var for stærk, brød ind og oversvømmede hele det nuværende indre bassin i Nivå havn. Det sidste spand heste måtte skæres løs fra seletøjet og svømme i land.

UDSTYKNINGEN

Fire år senere sælger dødsboet efter Peter Samuel Kofoeds hele vores område til tømmermester J. P. Olsen fra København. Han har en plan. Han vil udstykke marken og engen til parceller. Den 12. september bliver skødet skrevet under. Og så begynder udstykningen. Olsen tog det med ro og udstykkede lidt af gangen. Der er udstykninger i 1933, 1935, 1942, 1943, 1945 og i 1946. Grundene var forholdsvis dyre. En tidlig parcel blev solgt for 3000 kroner plus omkostninger i 1935. Det trak ikke mange lokale handler til. Det var mest københavnere, der satte små sommerboliger på deres ny erhvervede grunde. Der var dog en undtagelse. Kjeld og Kate Hansen fra Nivå skulle giftes og havde udset sig en af grundene. I første parket med udsigt over sundet og med grund ned til den lille lergrav. Kjeld Hansen havde kendt denne plet på landkortet hele sit liv. Han var vokset op "på knolden" ved Niverød. Og han og hans familie plejede at gå herved for at bade.

Fru Hansen, Strandvænget 14 fortæller:

Da vi kom for at se på grunden, var det lidt vanskeligt at finde vejen. Der var en sti. Og havde det regnet var den også ubrugelig. På det øverste stykke op mod Gl. Strandvej lå der slet intet. Det var lejet ud til Enevoldsens svigersøn fra Sletten. Han kom med sin lille hest og vogn og dyrkede hvidkål på stykket.

Vi havde egentlig besluttet os for den grund, der lå ud til den lille sø helt ud mod mosen. Men vi kom en halv time for sent. Den var gået til en Glarmester Hansen fra København. Vores andet ønske var i anden række mod sundet - og den fik vi så. Vi havde ikke 3000 kroner. Kjeld solgte sin motorcykel og vi måtte låne lidt. Der var nemlig det, at vi ikke måtte bygge hus på grunden, før den var betalt ud.

Der var kun ganske få andre huse på området. Roklubben Skjold havde lagt deres lille sommerhus i bunden af Strandvænget til venstre. I bunden til højre lå også et lille sommerhus. Det tilhørte en malermester fra København. Nogle år senere blev det købt af Ostehandler Jensen fra Østerbro. Tømmermester Olsen, der ejede jorden havde også bygget hus. Men ingen af de huse, der allerede lå på stykket var beboet hele året.

SERVITUTTER

Tømmermester Olsen havde fået indsat en del servitutter på parcellerne. Nogle fik flere rettigheder end andre. For eksempel fik nogle parceller ret til badehus, mens andre ikke fik samme ret. Også udvalgte parceller på den anden side af den ny Strandvej har ret til at sætte badehus på vores strand.

Olsen ville også gerne have hånd i hanke med, hvordan området kom til at se ud. Han tilføjede derfor en servitut:

Bygningstegninger til de bygninger, der opføres på parcellen, skal, for saa vidt de ikke er udført af et medlem af Akademisk Arkitektforening eller Dansk Arkitektforening, forud godkendes af sælgeren eller når den i § 5 omhandlende grundejerforening er oprettet af denne, dog at køberen kan paa sin bekostning indanke denne afgørelse til Akademisk Arkitektforening.

Ikke noget hjemmelavet makværk her i kvarteret!

Mens Kjeld og Kate byggede, skød også andre huse op i området. Glarmesteren havde allerede bygget. Bjerregårds (Strandvænget 8) satte et træhus på deres grund. Og sådan kunne man fortsætte. Men alle var de sommerhuse.

Fru Hansen fortæller:

Der var mørkt om vinteren. Der var ingen gadebelysning. Når Kjeld skulle til Fredensborg for at betale sin fagforening, sad jeg på køkkenbordet med lyset slukket. Der var helt øde.

Grundejerforeningen blev grundlagt sidst i 40'erne. Ejerne kom rejsende fra københavn i deres fineste tøj. Også de lokale trak i det pæne og tog til generalforsamling på Hotel Kølles Gaard ved Humlebæk Kirke. Tonen var høflig og formel - og så var der smørrebrød bagefter.

Når Fru Hansen skulle handle foregik det først og fremmest hos købmanden på den anden side af Strandvejen mod Nivå. Der var en lille nærbutik indtil 1980. Ellers vendte hun sin cykel mod Sletten, hvor der dengang var et rigt forretningsliv. I Sletten var en slagter, et bageri, to købmænd, en grønthandler, en manufakturforhandler, et mælkeudsalg, en fiskehandler, et missionshus, en skomager, et Tatol, en krostue og Hotel Gylfe.

Købmanden på den anden side af Strandvejen havde især teglværkernes udenlandske arbejdere som kunder. Købmanden havde et system, der gjorde, at arbejderne fra teglværkerne kunne købe på kredit. Når lønnen blev udbetalt, fik han penge som den første. Lige overfor købmanden, i skovbrynet lå "Palmehaven" med den unike, kapselbelagte bund.

HITLER JUGEND SOM NABOER

Under krigen blev "Alfa", børnehjemmet, beslaglagt af tyskerne. Hitler Jugend, unge mennesker fra Tyskland, der fik bevilliget et ophold i Danmark. De øvede sig bravt på arealet og gravede skyttegrave ud mod

G1. Strandvej. Når man så kom forbi, kunne man holde øje med hjelmene i gravene.

Fru Hansen fortæller:

De blev ekserseret hver eneste dag. De måtte dog stille til skideballe en dag, hvor Kjeld gik derover for at klage over, at drengene havde snuppet honning fra hans bistader i mosen. Området iøvrigt blev patruljeret af en gammel halt mand og en ung knægt. Deres opgave var at holde øje med mørklægningen og transporter til Sverige. Men de var alt i alt meget omgængelige.

Der blev sejlet mange jøder til Sverige fra Nivåbugten. Det sikreste sted var - efter sigende - fra Nivågård teglværks udskibningssted, lige syd for Nivåens udløb. Der var mørkt, og der var øde.

Gestapo spurgte jo flittigt i området efter folk, der ordnede transporter til Sverige. Men naboernes munde blev holdt lukkede. Man kendte for eksempel ikke en Kjeld Hansen de år.

SOMMERLIV

I begyndelsen af maj måned vågnede området. Alle sommergæsterne flyttede ud.

Preben Mogensen, Strandvænget 12, fortæller:

Det var herligt at komme på landet. Det var min mormors hus, og vi kunne komme og gå, som vi ville. Vi tog herop fra maj til september - og var der fridage, tog jeg min cykel og trådte fra Valby til Humlebæk.

På det tidspunkt var der samlet omkring 15 børn om sommeren. Der var rig mulighed for at få luftet fantasi og muskler.

Preben Mogensen fortæller:

Der var så meget, vi kunne foretage os heroppe. Vi var på stranden eller i skoven. Vi udkæmpede søslag i små robåde og hjemmelavede tømmerflåder. Vi gravede jordhuler i skoven med flere rum og udgange. Det var først den dag, skovfogeden faldt ned gennem loftet, det fik en ende. Man kan stadig se jordvoldene i skovene udenfor Gl. Strandvej 300. Lige ved den første bæk, på bakken gravede vi en cykelcrossbane. Den kan man også stadig se. Vi måtte dog passe på, hvor vi kom. Kom vi for tæt på Nivå, kom vi ind i "Nivåbissernes" område. Og ned mod Sletten kunne vi støde ind i "Slettenrødderne". Og det kom til åbne kampe med kæppe og stokke.

SOMMERGÆSTER

Som det var kotume i området, satte Familien Hansen hvert forår et lille stykke i avisen: Sommerbolig udlejes. De lejede deres hus ud til sommergæster hver sommer. Familien rykkede så med først et, senere to børn ned i kælderen og ud i den ombyggede garage. Sommergæsterne rådede over baghaven. Familien selv over forhaven. Og sådan levede man med hinanden hele sommeren.

De interessede lejere kom så og kiggede på boligen. Nogen mente, at badeværelset var for lille eller værelserne for få, og de takkede nej. Andre slap ikke igennem familiens nåleøje. Men hvert år fandt københavnere vejen til de Hansenske stuer. De sidste sommergæster kom fast gennem mange år, og ikke før først i 60'erne stoppede sommerudlejningen.

Også vognmand Olsen (Strandvænget 6), som var en af tipvognsførerne på Sølyst lejede ud til sommergæster fra byen.

SOMMER-EJERNE FLYTTER IND

Det var først i 60'erne, at husene blev beboet hele året. En del af sommerhusejerne byggede til og flyttede permanent ind - eller overlod grund og hus til deres børn. Haverne var stadig velfriserede og fri af den påtrængende skvalderkål. Købmanden på den anden side af

Strandvejen var stadig åben. Butikkerne i Sletten holdt stadig stand.

Dorthe Carlsen, Gl. Strandvej 187, fortæller:

Det var sjovt at komme hos købmanden, hvis altså ikke disken var optaget af en af områdets damer, der skulle have fat i det sidste nye. Så kunne man stå "i timevis", mens købmandsdamen og "naboen" hang ind over disken uden at ænse, man var der. Der gik en historie om, at købmandsdamen gerne lånte sit diadem ud til kvarterets damer, når de skulle til store fester. Det blev der grinet meget af.

Det var en lille mørk butik med varer fra gulv til loft. Sigtebrødet lå på fryseren, slikket i en "stor" glasdisk til fryd for øjet. Kaffemøllerne stod i vinduet. Der var en lugt af kaffe, gammel, sur linolium og cerutter. Komissen Jensen havde altid en stump i munden. Der var altid kunder. Mange af dem skulle bare have et par bajere, som de tog med i "Palmehaven". Det var teglværksbisser. De var mørkhårede og mørkøjede, med skæg. Vi mente nok, de var farlige!

Vi var sådan en lille enklave af huse - og det var stadig lidt isoleret. Vi kom til København to gange om året - til juleudstilling og i Tivoli. Vi handlede i Sletten og butikkerne i de røde blokke ved stationen. Der kunne man få Wrangler-bukser og sorte gummisko - mit foretrukte udstyr!

I begyndelsen af 60'erne var der stadig kun cirka 10 af husene, der var beboet hele året. Der var stadig mest liv om sommeren.

Dorthe Carlsen fortæller:

Om sommeren var der mange, vi kunne besøge. Vi kom stort set i alle haverne - på besøg. Alle vidste, hvem vi var, og hvor vi boede. Der var i det hele taget et rend mellem husene. Mødrene/damerne gik på kaffeslabberads hos hinanden, passede hinandens børn og tog dem med på ferie.

Ligesom Preben og børnene på vejene 10-20 år før, brugte vi områdets faciliteter fuldt ud. Også vi kæmpede på sundet på tømmerflåder, skøjtede på den lille sø om vinteren og lavede sivhuler i mosen. Den ældste gik forrest med en lang kæp. Så gik man efter alder. Den mindste, som oftest ikke var mere end 3 år, gik sidst. Når kæppen røg

i, valgte den ældste en anden rute. Der gik så besked ned gennem rækkerne. Den eneste, der ikke behøvede at give besked videre, var den yngste sidste mand. Jeg var mange år sidste mand i rækken. Hver sommer havde sin cirkusforestilling. Stort set alt, hvad der kunne krybe og gå, betalte entre og sad på spisebordstolene i haven, mens domptører, knivkastere, cirkusprinsesser og klovne, viste, hvad ugers tæning var blevet til. Et år var arenaen forlagt til vejen, hvor alle slags numre blev udført på cykel. Topnummeret var 6 børn på en cykel. Men til forskel fra Preben og hans jævnaldrene, kunne vi fastboende godt lide at drille sommerbørnene. De var lidt blege, når de kom - og var også lidt mere forsigtige. Så det var ikke altid, vi gad at have dem med. De var for eksempel ikke så modige, når vi skulle på æblerov i naboernes haver. Der måtte man have nerver af stål. Det største nummer var at komme ind forbi et hus, hvor der var lys i vinduerne, fylde posen og komme ud igen med "naboen" i hælene. Især Køster (Strandvænget 10) var et godt offer. Han kom næsten altid ud men fik os aldrig.

Sidst i 60'erne skiftede området karakter. Mange af sommerhusenes ejere solgte. Yngre par købte og byggede til. Begge forældre arbejde. Der var ingen børn på vejen længere. Selv Strandmarken, hvor sommerhusene holdt ud længst, begyndte at tage form af helårskvarter. Svalderkålen begyndte at trives i haverne.

HAVN OG RENSNINGSANLÆG

Flere gange i løbet af 50 og 60'erne var der planer fremme om inddrage strandområdet til andet formål. Først var der planer om et rensningsanlæg. Karlebo Kommune og Fredensborg-Humblebæk Kommune gik sammen om et rensningsanlæg og ledte efter et egnet sted. De kastede deres øjne på vores strand. Ejeren af det stykke, gartner Alexis Rosengaard Olsen, ville gerne sælge. Kommunen var meget interesseret. Men Rosengaard Olsen solgte det den 2. oktober 1957 til "Grundejerforeningen for Lave Skov Villaby, repræsenteret ved dens bestyrelse", som der står i skødet. Og kommunen opgav at ekspropriere stykket fra 33 parceller. Rensningsanlægget blev så i stedet lagt ved Nivåens udløb i bugten.

Den næste store trussel kom, da planerne for en havn i den største og sydlige lergrav begyndte at tage form. Planerne gik i alle retninger.

Den mest ambitiøse var at bygge en kæmpe marina, som inkluderede begge store lergrave. Ud for vores stykke strand så man for sig flere store hoteller. Man endte med en mindre model.

Allerede i 1978 protesterede grundlejerforeningen mod Lokalplan nr. 5 - Nivå Strandpark til Karlebo Kommune. Som nærmeste nabo til den eventuelle havn, forudså foreningen problemer med badestrand og diger, vandgennemstrømning til søerne og fuglelivet på strand- og mosearealet. Foreningen vidste godt, at de ikke kunne stoppe Karlebo Kommunes planer om en havn, men planerne kunne vel skubbes i den rigtige retning.

I forbindelse med planerne for havnen kom det frem, at Fredensborg-Humlebæk Kommune muligvis godt kunne tænke sig at gå sammen med Karlebo Kommune om et ekstra havnebassin på deres side af kommunegrænsen. Det kunne være en oplagt mulighed. Det var jo stort set bare at gennembyde tangen mellem søerne.

Også her måtte der handles hurtigt. Private kan ikke ansøge om en fredning. Derfor gik beskeden videre til den lokale afdeling af Danmarks Naturfredningsforening ved Richard Jensen fra Sletten. Den lokale afdeling og hovedkontoret fandt området fredningsværdigt, og en fredningspåstand blev sendt til Frederiksborg Amt.

Naturfredningsforeningen fremhævede områdets fugleliv, områdets historie i øvrigt og så var der noget om en sjælden Isfugl.

Sådan en fredning går jo sjældent glat igennem - især når der er modstridende interesser.

Området blev besøgt af 30 mand. Kommunen havde flere indsigelser - blandt andet at vandet på matr.nr. 52a ikke skulle være indbefattet i fredningen, og at matr.nr. 3C skulle være fuldt tilgængeligt for offentligheden. I august måned 1979 blev fredningen afvist. Afvisningen blev anket til Overfredningsnævnet. Foreningen gik med til at lade offentligheden færdes på området, og fredningen gik igennem.

DIGEBRUD

I 1973 havde vi endnu et digebrud. Vandet brød igennem lige nord for krattet. Det har gennem tiden kostet grundejerne mange penge at forsøge at dæmme op for vandet. Man startede med den nordligste del af diget, hvor man lagde sten i cement.

Derefter tog man et stykke af gangen i sydlig retning. Før man begyndte at tømme naturen, var der klitter, som man ser det på stranden syd for havnen. I første omgang byggede man høfter ud i vandet, som kunne holde på sandet og et bolværk, der holdt på selve diget. Efter den lange dækmole til havnen blev bygget, ændrede strømforholdene sig, så vores strand blev mindre og mindre. Det blev derfor nødvendigt med den sidste, store digesikring sidst i 89-90. Også det nordlige dige er blevet forskærket gennem årene. Sidst i 1985.

I dag, i maj måned 1994, er kvarteret en solid blanding af ældre og yngre børnefamilier. Alle meget travle mennesker. Nu deler vi skvalderkåls-, snerle og padderoke-rødder på tværs af hækkene. I dag er der en 11-12 børn fra 12 år og nedefter - og en mere på vej. Børnene er igen på vej rundt i haverne på besøg. Der er igen urutinerede cyklister på grusvejene.

Fru Hansen holder stadig kaffeåbent på sin pensionistbænk i forhaven. Børnene ved meget vel, at "Hansers" slikskab stadig står solidt i hjørnet. Og hvem ved: Måske kommer der gang i cirkusforestillingerne igen. Kig efter opslagene!

PS. Det kunne være sjovt, hvis nogen af jer gad skrive små konkrete historier ned - særlige servitutter på jeres grund, historier, I har hørt om jeres forgængere, små oplevelser om jer selv og jeres naboer. Jeg samler gerne det hele sammen og "udgiver" det til jer, når der er materiale nok. Lokalthistorisk arkiv, som jeg kontaktede for at få oplysninger om området, har kun et meget tomt chateque mærket Laveskov Villaby Grundejerforening. De er vilde for at få noget. Smid det op på Gl. Strandvej 187.